

MARIAN STOJ

I Liceum Ogólnokształcące im. Króla Stanisława Leszczyńskiego, Jasło

Ptaki projektowanego Magurskiego Parku Narodowego w Beskidzie Niskim

Awifauna środkowej części Beskidu Niskiego nie była wcześniej szczegółowo badana. Dokładniejsze obserwacje nad awifauną projektowanego Magurskiego Parku Narodowego zostały przeprowadzone w latach 1984—1992 przez autora i członków Jasielskiego Koła Ornitologicznego: M. Bieleckiego, J. Cetnarowicza, M. Cichonia, R. Jasłowskiego, P. Klimka, T. Kozielca, A. Krajewskiego, D. Landorfa, M. Olbrychta, A. Osuchę, D. Pankiewiczą, W. Polańskiego, A. Radwaną, P. Skórkę, M. Sokołowskiego, S. Diamandakisa, M. Węglarz, M. Więcka i T. Zająca. Materiał do niniejszej pracy zebrano w ciągu: 127 dni w okresie lęgowym od kwietnia do września; łącznie 881 godz. obserwacji, 37 dni w sezonie jesienno-zimowym od października do marca; łącznie 162 godz. oraz 107 godz. w ciągu 13 nocy jesienią i wiosną, w okresie najwyższej aktywności głosowej sów. Odyto również 5 obozów ornitologicznych, trwających łącznie 49 dni; w każdym z nich uczestniczyło co najmniej 10 osób. W sezonach lęgowych posługiwano się metodami: kartograficzną (Tomiałojć 1968), transektową (Cichoń, Zając 1989). Jednocześnie starano się odnaleźć jak najwięcej gniazd.

Planowane granice parku obejmują powierzchnię ok. 21 000 ha rozległych kompleksów leśnych — w znacznej części naturalnych starych drzewostanów o charakterze puszcząnskimi (Michalik 1991) porastających 36 wyższych wzniesień (od 420 do 846 m n.p.m.), poprzecinanych dolinami potoków oraz pasmami łąk. Tereny leśne stanowią 86% (ok. 18 000 ha) powierzchni parku, a 14% (ok. 3000 ha) przypada na łąki.

W okresie badań stwierdzono występowanie 137 gatunków ptaków, w tym: 108 gatunków lęgowych i prawdopodobnie lęgowych, 52 zimujące, 25 przelotnych i zalatujących. Wykaz wszystkich odnotowanych gatunków ptaków przedstawiono poniżej wraz z podaniem ich statusu, według kryteriów przyjętych w monografii Tomiałowicza (1990). Trzon awifauny lęgowej projektowanego Magurskiego PN stanowią ptaki leśne, a tylko w niewielkiej części łąkowe lub związane ze środowiskiem górskich potoków. Spośród gatunków lęgowych w tabeli 1 przedstawiono wyniki inwentaryzacji wybranych gatunków charakterystycznych dla omawianego terenu, rzad-

Tab. 1. Rzadkie i charakterystyczne dla Beskidu Niskiego gatunki lęgowe ptaków, występujące w granicach projektowanego Magurskiego PN (pow. ok. 21 000 ha) w latach 1990—1992

Gatunek	Stwierdzona liczba rewirów i par	Szacowana liczba rewirów i par
Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	11	12—13
Trzmielojad <i>Pernis apivorus</i>	4	8—10
Jastrząb <i>Accipiter gentilis</i>	5	10—12
Krogulec <i>A. nisus</i>	11	14—15
Myszołów <i>Buteo buteo</i>	45	60—80
Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	36	38—42
Orzeł przedni <i>A. chrysaetos</i>	1	1
Kobuz <i>Falco subbuteo</i>	3	4—5
Jarząbek <i>Bonasa bonasia</i>	30	100—200
Słonka <i>Scolopax rusticola</i>	27	50—120
Siniak <i>Columba oenas</i>	8	15—20
Puszczyk <i>Strix aluco</i>	25	35—40
Puszczyk uralski <i>Strix uralensis</i>	38	50—60
Dudek <i>Upupa epops</i>	2	2—4
Dzięcioł białogrzbiety <i>Dendrocopos leucotos</i>	18	50—100
Dzięcioł trójpalczasty <i>Picoides tridactylus</i>	2	10—12
Pliszka góraska <i>Motacilla cinerea</i>	72	120—150
Pluszcz <i>Cinclus cinclus</i>	13	25—30
Drozd obroźny <i>Turdus torquatus</i>	12	25—30
Mucholówka mała <i>Ficedula parva</i>	78	140—200
Orzechówka <i>Nucifraga caryocatactes</i>	60	120—180
Kruk <i>Corvus corax</i>	31	40—50

Ryc. 1. Mapa projektowanego Magurskiego PN w Beskidzie Niskim: 1 — granica Beskidu Niskiego, 2 — granica państwa, 3 — granica projektowanego Magurskiego PN, 4 — granica proponowanego rezerwatu ornitologicznego, 5 — miejscowości, 6 — szczyty, 7 — rzeki, potoki. — Map showing the situation of the proposed Magura National Park in the Low Beskid mountain range: 1 — boundary of the Low Beskid, 2 — State boundary, 3 — boundary of the proposed Magura National Park, 4 — boundary of the proposed ornithological reserve, 5 — villages, 6 — mountain peaks, 7 — rivers and streams

kich i zagrożonych wymarciem. Niektóre z nich umieszczone zostały w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt” (Głowański red. 1992). W tabeli 1 podano także ich liczebność stwierdzoną i szacowaną, a niektóre gatunki omówiono bardziej szczegółowo. Uwzględniono również miejsca o największej koncentracji gniazd, z propozycją utworzenia na tym obszarze ścisłego rezerwatu faunistycznego w ramach parku (ryc. 1).

Wykaz gatunków ptaków odnotowanych w projektowanym Magurskim Parku Narodowym w latach 1984—1992:

1. Liczne gatunki lęgowe: dzięcioł duży *Dendrocopos major*, świergotek drzewny *Anthus trivialis*, strzyżyk *Troglodytes troglodytes*, pokrzywnica *Prunella modularis*, rudzik *Eri-thacus rubecula*, pokląskwa *Saxicola rubetra*, kos *Turdus merula*, kwiczoł *T. pilaris*, śpiewak *T. philomelos*, cierniówka *Sylvia communis*, pokrzewka ogrodowa *S. borin*, pokrzewka czarnołbista *S. atricapilla*, świstunka *Phylloscopus sibilatrix*, pierwiosnek *Ph. collybita*, piecuszek *Ph. trochilus*, mysikrólik *Regulus regulus*, sikora czarnogłowa *Parus montanus*, sikora sosnowka *P. ater*, bogatka *P. major*, zięba *Fringilla coelebs*, grubodziób *Coccothraustes coccothraustes* i trznadel *Emberiza citrinella*.

2. Średnio liczne gatunki lęgowe: krogulec *Accipiter nisus*, myśzołów *Buteo buteo*, orlik krzykliwy *Aquila pomarina*, jarząbek *Bonasa bonasia*, derkacz *Crex crex*, słonka *Scolopax rusticola*, siniak *Columba oenas*, grzywacz *C. palumbus*, kukułka *Cuculus canorus*, puszczyk *Strix aluco*, puszczyk uralski *S. uralensis*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł białogrzbisty *Dendrocopos leucotos*, skowronek polny *Alauda arvensis*, dymówka *Hirundo rustica*, oknówka *Delichon urbica*, pliszka górská *Motacilla cinerea*, pliszka siwa *M. alba*, pluszcz *Cinclus cinclus*, kopciuszek *Phoenicurus ochruros*, drozd obrożny *Turdus torquatus*, paszkoł *T. viscivorus*, strumieniówka *Locustella fluviatilis*, łożówka *Acrocephalus palustris*, zaganiacz *Hippolais icterina*, piegża *Sylvia curruca*, muchołówka szara *Muscicapa striata*, muchołówka mała *Ficedula parva*, muchołówka białoszyja *F. albicollis*, raniuszek *Aegithalos caudatus*, sikora uboga *Parus palustris*, sikora modra *P. caeruleus*, kowalik *Sitta europaea*, pełzacz leśny *Certhia familiaris*, gąsiorek *Lanius collurio*, sójka *Garrulus glandarius*, orzechówka *Nucifraga caryocatactes*, kruk *Corvus corax*, szpak *Sturnus vulgaris*, kulczyk *Serinus serinus*, dzwoniak *Carduelis chloris*, szczygieł *C. carduelis*, makolągwa *C. cannabina*, krzy-

zodziób świerkowy *Loxia curvirostra*, dziwonia *Carpodacus erythrinus* i gil *Pyrrhula pyrrhula*.

3. Nieliczne gatunki lęgowe: bocian czarny *Ciconia nigra*, krzyżówka *Anas platyrhynchos*, trzmielojad *Pernis apivorus*, jastrząb *Accipiter gentilis*, pustułka *Falco tinnunculus*, kobuz *F. subbuteo*, kuropatwa *Perdix perdix*, przepiórka *Coturnix coturnix*, bażant *Phasianus colchicus*, sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*, brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*, turkawka *Streptopelia turtur*, sowa uszata *Asio otus*, lelek *Caprimulgus europaeus*, zimorodek *Alcedo atthis*, dudek *Upupa epops*, krętogłów *Junco torquilla*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł zielony *P. viridis*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, dzięciołek *D. minor*, dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*, świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, pleszka *Phoenicurus phoenicurus*, kląskawka *Saxicola torquata*, zniczek *Regulus ignicapillus*, mucholówka żałobna *Ficedula hypoleuca*, sikora czubatka *Parus cristatus*, pełzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla*, wilga *Oriolus oriolus*, srokosz *Lanius excubitor*, sroka *Pica pica*, wrona siwa *Corvus corone*, wróbel *Passer domesticus*, mazurek *P. montanus* i czyż *Carduelis spinus*.

4. Gatunki prawdopodobnie lęgowe: orzeł przedni *Aquila chrysaetos*, puchacz *Bubo bubo*, słowik szary *Luscinia luscinia*, białorzzytka *Oenanthe oenanthe*.

5. Gatunki zalatujące i odnotowane tylko na przelotach: Czapla siwa *Ardea cinerea*, bocian biały *Ciconia ciconia*, łabędź niemy *Cygnus olor*, gęś zbożowa *Anser fabalis*, kania ruda *Milvus milvus*, gadożer *Circaetus gallicus*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, błotniak zbożowy *C. cyaneus*, błotniak łąkowy *C. pygargus*, kokoszka wodna *Gallinula chloropus*, żuraw *Grus grus*, czajka *Vanellus vanellus*, brodziec samotny *Tringa ochropus*, mewa śmieszka *Larus ridibundus*, sierpówka *Streptopelia decaocto*, jerzyk *Apus apus*, skowronek borowy *Lullula arborea*, pliszka żółta *Motacilla flava*, drożdżik *Turdus iliacus*, trzcinićzek *Acrocephalus scirpaceus*, remiz *Remiz pendulinus*, kawka *Corvus monedula*, gawron *C. frugilegus*, potrzos *Emberiza schoeniclus*, potrzyszcz *Miliaria calandra*.

6. Gatunki odnotowane tylko w okresie zimowym: myszólów włochaty *Buteo lagopus*, jemioluszka *Bombycilla garrulus*, jer *Fringilla montifringilla*, czeczotka *Carduelis flammea*.

Bocian czarny *Ciconia nigra* — w projektowanym parku znajduje dogodne warunki do gniazdowania i żerowania. W wymienionym okresie badań stwierdzono 11 par lęgowych i znaleziono 5 gniazd, wokół 4 z nich utworzono strefy ochronne, zgodnie z rozporządzeniem ministra leśnictwa

i przemysłu drzewnego z dnia 30 XII 1983 r. Gniazda znajdowały się w starych lasach bukowych i mieszanych, w pobliżu potoków. Najwyższe zagęszczenie lęgowych bocianów czarnych odnotowano w południowej części parku. Wynosiło ono 7 par na 100 km² powierzchni (pomiędzy Krempną—Grabem—Nieżnajową i Olchowcem).

Trzmiełojad *Pernis apivorus* — znany jest z 4 stanowisk. Pary były wielokrotnie obserwowane w okresie lęgowym w leśnictwach: Radocyna, Rostajne, Żydowskie. Już lotne pisklęta karmione przez rodziców obserwowano w sierpniu 1990 r. w paśmie Magury Wątkowskiej. Szacuje się, iż w granicach parku gnieździ się 8—10 par.

Orlik krzykliwy *Aquila pomarina* — to gatunek charakterystyczny dla Beskidu Niskiego. W planowanych granicach parku znanych jest obecnie (1990—1992) 36 rewirów lęgowych, a wykryto 16 zajętych gniazd. Wokół 8 z nich, w latach 1989—1991 utworzono strefy ochronne. Na podstawie ekstrapolacji oszacowano, że na terenie parku może występować 38—42 par mających rewiry. Orlik krzykliwy jest ptakiem nielicznym lęgowym w Polsce. Aktualnie występuje około 1150

Ryc. 2. Pisklę orlika krzykliwego w projektowanym Magurskim PN (Beskid Niski, lipiec 1991 r.). — A young specimen of the eagle *Aquila pomarina* in the proposed Magura National Park (the Low Beskid mountain range) in July 1990. Fot. M. Stój

par (Brewka i in. 1991), chociaż jeszcze niedawno jego stan liczebny oszacowano na około 500—700 par (Tomiałojć 1990, Król 1992). W projektowanym parku zakłada gniazda w starszych kompleksach leśnych z udziałem jodły; graniczą one z terenami otwartymi, z przewagą podmokłych łąk. Na obszarze całego Beskidu Niskiego (2084 km²) oceniono jego liczebność na 110—130 par lęgowych (Stój 1991), co stanowi około 10—11% populacji kraju. Największa koncentracja par występuje w lasach przylegających do miejscowości: Rostajne, Nieznajowa, Czarne, Wyszowatka, Grab, szczególnie w pobliżu potoków: Wisłoki, Zawoi i Ryjaka wraz z dopływami. Proponuje się, aby orlik krzykliwy był symbolem Magurskiego PN.

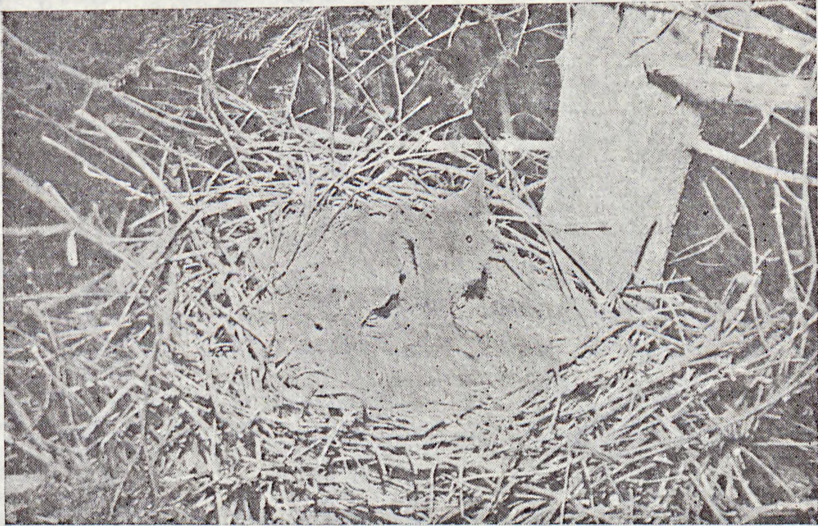
Orzeł przedni *Aquila chrysaetos* — już od kilku lat bywa stwierdzany w jednym z masywów górskich projektowanego parku. Częste obserwacje w okresie lęgowym sugerują prawdopodobieństwo gniazdowania jednej pary. W czerwcu 1987 r. widziano 1 osobnika dorosłego wraz z lotnym młodym.

Widzyczek uralski *Strix uralensis* — jest to najliczniejszy gatunek sowy z występujących w Beskidzie Niskim. W granicach projektowanego Magurskiego PN w latach 1990—1992 odnotowano 38 zajętych rewirów i znaleziono 3 gniazda z młodymi. Nie penetrowano jednakże całej powierzchni parku, a na podstawie ekstrapolacji stan liczebny na całym obszarze ostrożnie można oszacować na 50—60 par. Pary lęgowe zajmują rewiry zazwyczaj w starych lasach bukowych i mieszanych z licznymi wiatrołomami, w pobliżu polan leśnych i łąk. Znaczną część lokalnej populacji (18 rewirów/60 km², czyli 3 rewiry na 10 km² mozaiki siedliskowej) zlokalizowano w północno-zachodniej części projektowanego parku — pomiędzy Folszmem—Hutą Pielgrzymską, Świerzową Ruską—Świątkową—Rostajnem—Nieznajową i Wołowcem.

Dzięcioł białogrzbiety *Dendrocopos leucotos* — od marca do maja w latach 1990—1992 w granicach parku stwierdzono 18 par w starszych wiekiem drzewostanach liściastych i mieszanych. Najczęściej obserwowany był na stokach Feszówki, Uherca i Mareszki.

Dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus* — na badanym terenie stwierdzono do tej pory dwa rewiry: jeden samiec bębnił 22 IV 1989 r. na Uhercu oraz na Feszówce, gdzie 10 VI 1991 r. znaleziono gniazdo z pisklętami.

Orzechówka *Nucifraga caryocatactes* — w projektowanym parku jest najliczniejszym gatunkiem z rodziny krukowatych. Występuje ona najczęściej w lasach iglastych i mieszanych ze znacznym udziałem leszczyny. W marcu i kwietniu w la-

Ryc. 3. Pisklęta orzechówki w gnieździe — projektowany Magurski PN (Folusz — kwiecień 1987 r.). — Nestlings of nutcracker, *Nucifraga caryocatactes*, in the nest — proposed Magura N.P. Fot. M. Stój

tach 1989—1992 kartowano zajęte przez nią rewiry i wyszukiwano jej gniazda. Stwierdzono 60 rewirów, lecz stan liczebny na obszarze całego Magurskiego PN oszacowano ostrożnie na 120—180 par. Najwyższe zagęszczenie — 14 par/1 km² stwierdzono w ok. 20-letnim lesie mieszanym na Foluszu, w dolinie potoku Kłopotnica; w ostatnich dniach marca 1992 r. znaleziono tu 5 gniazd z jajami.

W granicach Magurskiego Parku Narodowego proponuje utworzyć jeden rezerwat ornitologiczny, o powierzchni ok. 1250 ha, chroniący głównie ptaki drapieżne i gniazdujące w dziuplach. Obejmowałyby wzniesienia góry Feszówki, Dębu, Las Przytaszowski oraz południowo-zachodnie stoki Czumaka (ryc. 1). W skład rezerwatu weszłyby leśnictwa: Rostajne, Wyszowatka i Grab (oddziały leśne: 155—158, 160—169, 171, 174—175, 183—184, 192—199, 201—202) oraz Radocyna (oddziały 72—81). W wymienionych oddziałach leśnych skoncentrowane są główne ostoje ptaków szczególnie chronionych. Odnotowano tu bowiem 8 rewirów orlika krzykliwego, 8—10 rewirów puszczyka uralskiego, 3 zajęte gniazda bociana czarnego oraz inne chronione gatunki, takie np. jak: dzięcioł biało-grzbiety, dzięcioł trójpalczasty, trzmielojad, myszołów zwyczajny, puszczyk zwyczajny, dzięcioł czarny, gołąb siniak,

drozd obrożny, kruk, orzechówka. Łącznie stwierdzono na tym obszarze pięć stref ochronnych wokół gniazd orlika krzykliwego i jedną z gniazdem bociana czarnego.

Aby utrzymać wysoką różnorodność gatunkową ptaków, należy również zachować aktualną strukturę powierzchni leśnych w Magurskim PN. Oprócz lasów ważną funkcję spełniają w parku łąki, gdyż są one głównym miejscem zdobywania pokarmu przede wszystkim dla większych ptaków drapieżnych i gatunków żyjących w ekotonach. Nie należy więc ich zalesiać ani dopuszczać do samozalesiania się, powinny być nadal użytkowane systemem kośno-pastwiskowym.

SUMMARY

The birds of the proposed Magura National Park in the mountain range of Beskid Niski (the Low Beskid)

The avifauna of the proposed Magura National Park (situated in the Carpathian Mountains, in the central part of the Beskid Niski range) covering an area of 21 000 hectares, was investigated in the years 1984—1992.

The author established the occurrence of 137 species, of which 108 were breeding birds, 25 were migratory ones or coming only from time to time. These are mainly sylvan birds; those connected with the meadows or the waters of montane streams form only a small part. Table 1 contains the bird species characteristic of that territory rare ones. Occurrence of some species described in details, as well as areas of proposed national park where rare and threatened with extinction species occur. On these areas founistic reserves are proposed.

PIŚMIENNICTWO

Brewka B., Keller M., Mirowski I., Rodziewicz M., Wójciak J. 1991. *Polska Grupa Badawcza Orlików — Krzykliwego i Grubodziobego*. Raport nr 1. Not. Orn. 32, 3—4: 167—171.

Cichoń M., Zajac T. 1989. *Badania ilościowe awifauny metodą transektową*. Maszynopis.

Głowaciński Z. (red.) 1992. *Polska czerwona księga zwierząt*. PWRiL, Warszawa.

Król 1992. *Orlik krzykliwy (Aquila pomarina)*. W: *Polska czerwona księga zwierząt* (red. Z. Głowaciński). PWRiL, s. 132—135, Warszawa.

Michalik S. 1991. *Dokumentacja przyrodnicza projektowanego Magurskiego Parku Narodowego*. Maszynopis.

Stój M. 1991. *Występowanie i biologia orlika krzykliwego Aquila pomarina w Beskidzie Niskim*. *Chrońmy Przyr.* Ojcz. 47, 1—2: 28—35.

Tomiałojć L. 1968. *Podstawowe metody badań ilościowych awifauny lęgowej obszarów zadrzewionych i osiedli ludzkich*. *Not. Orn.* 9, 1—2: 1—20.

Tomiałojć L. 1990. *Ptaki Polski — rozmieszczenie i liczebność*. PWN, Warszawa.